

Всички тѣзи събития накарали цариградскитѣ турци да станатъ по-отстъпчиви; въ добавѣкъ и рускиятъ посланикъ графъ Игнатиевъ настоялъ, щото Портата да тури край на църковния въпросъ. Фуадъ († 11 февруарий 1869 г. по новъ стилъ), наредъ съ Али, най-влиятелния държавникъ, завещалъ на Портата да изолира гърцитѣ колкото се може повече и преди всичко да имъ отнеме духовната властъ надъ българитѣ, та тия последнитѣ да не влѣзатъ въ съюзъ съ Русия или съ папата¹⁹. Али паша взелъ цѣлата работа въ свои рѣце и, съгласно съ опредѣлението на министерския съветъ, заповѣдалъ да се приготвятъ въ министерството на външнитѣ работи два проекта, много сходни съ проектитѣ на Григория, и ги препратилъ и двата на патриарха съ искане да се реши на нѣщо. Но патриархътъ и синодътъ ги отхвърлили като антиканонични, антидогматични и антиевангелски, поради единствената причина, че турцитѣ предлагали екзархатъ за *всички* българи. Съ цель да свика съборъ, патриархътъ разпратилъ окръжно послание до всички православни църкви. Българскитѣ владици отъ своя страна напечатали едно изложение по историческия развой на българския църковенъ въпросъ. Иерусалимската, антиохийската, кипърската и гръцката църкви взели страната на патриарха; бѣлградскиятъ митрополитъ се съгласилъ въ полза на българитѣ; отговорътъ на руския синодъ билъ двусмисленъ и неопредѣленъ. Тогава (1869 г.) и Одеското българско настоятелство подало чрезъ своя представителъ К. Н. Палаузова молба до императора Александра II относно благоприятното за българитѣ разрешение на църковния въпросъ. На ауденцията императорътъ благоволилъ да се отзове на тая борба съ следнитѣ изрази: „Българскитѣ работи сж били винаги близко до сърдцето Ми. Азъ вече имахъ разговоръ съ Игнатиева по църковния ви въпросъ и се надѣвамъ, че скоро той ще приеме благоприятенъ изходъ. И двѣтъ страни ще трѣбва да направятъ отстъпки“. При това добавилъ: „Употрѣбвайте всичкото си влияние да не допушате вече народни избухвания; тѣ само обезсилватъ народа, а противницитѣ се ползватъ отъ това“.

Следъ това Али порѣчалъ (1869) на смѣсенитѣ комисии да съставятъ три нови проекта, които имали сжщата участъ у патриарха. Възбуждението на умоветъ въ България достигнало до крайния си предѣлъ. Въ сжбота вечерята на 28 февруарий 1870 г. Али свикалъ при себе си гръцкитѣ и българскитѣ представители и имъ врѣчилъ *султанския ферманъ* отъ 8 силдгидже 1286 г. (27 февруарий). Султанътъ заповѣдвалъ да се учреди *български екзархатъ*, който да обхваща епархиитѣ: Русенска, Силистренска, Шуменска, Търновска, Софийска, Ловчанска, Врачанска, Видинска, Нишка, Пиротска, Самоковска, Кюстендилска и Велешка — всички изцѣло; Сливенската съ изключение на Варна, Анхиало, Месемврия и гръцкитѣ прибрѣжни села; Созополската безъ крайбрѣжната областъ; Пловдивската безъ тоя градъ, безъ Станимака и безъ деветъ села. Останалитѣ епархии се присѣдинявали сжщо къмъ екзархата, въ случай на съгласие на две трети отъ тамошнитѣ християни. Старшиятъ митрополитъ, наричанъ *екзархъ*, трѣбва да бжде избираенъ и утвърдяванъ съ султански бератъ; той споменува въ молитвитѣ името на патриарха и получава отъ него миро.

Докато българитѣ тържествували и съ многобройни делегации давали изразъ на благодарността на цѣлия народъ къмъ Али паша († септ. 1871 г.), патриархъ Григорий, както и избраниятъ следъ неговото оттегляне на негово мѣсто патриархъ Антимъ, упорито отказвали да признаятъ фермана. Презъ януарий 1872 г. великиятъ визиръ Махмудъ заповѣдвалъ дори да бждатъ заточени за една недѣля въ Никоимидия владицитѣ Иларионъ Търновски (Стояновъ, Михайловски), Панаретъ и Иларионъ Кюстендилски; обаче, сил-